

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
8
ЧЕТВЕРГ
№ 51 (3504)
Өртөө 20 коп.

Херээженнерниң бүгү делегей хүнү — Март 8-зин алдарлык совет херээженнер болгаш делегейниң депшилгелиг бүгү херээженнери пайбың дээш демиселдин пугунун адаа-биле демдеглеп эрттирип турар.
Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнерге алдар!

Совет чурттуң хостуг херээженнери

Бо чылын бистин чуртувустун ажылчы чоннары делегейни херээженнер хүнү — март 8-ти 1956—1960 чылдары ССРЭ-нин улус ажыл-агыйның хөгжүдериңиң алдыгы беш чыл планын хуусаа бетине күөсөдери дээр, бүгү совет экономиканың күчтүгү үндөсүн — аар үстүрүнүң чыгыш чок көдүрүшүнү дээр, социалист күрүсүнү улам ыңай быжылдары болгаш совет кижилерин чаагай байлаан бештери дээр бүгү улустун демиселдин байлаанын демдегеп турар.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары бүгү социалист лагерьини улустары-биле акы-агымды калы ажылдакыга чыгыш херээн чайгыш чок камгалап, улустар аразының дүшкүрүг чорттары кошкылары дээр, улустарының аймык чок чорун хандылары дээр болуң коммунист партиянык улуту-тузаны-биле чүткүдү демисеп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунист партиязының XX съездин улус ажыл-агыйның бүгү адырларының, культураның чаа күчтүгү көдүрүшкүнүн болгаш ажылчы чонун чаагай байлаанын өздүккө-нүң улут чаагай перспективаларын тодарткан.

Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы херээженнери-биле калы бистин тыва областын херээженнери партияның XX съездинин салган сорулгаларын күөсөдери дээр, болуң областын социалист чаартыла-зы дээр демисептир, ажыл-агыйның болгаш культура тургузушкунун бүгү адырларында эрестиг ачылдап турарлар.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездинин Директивалары көдөниң ажыл-ишчилериниң мурнунга улут сорулгалары салын турар. 1960 чылда тарааның нийти чыгызын 11 миллиард пуд чедирин, карбофендин, нотааларын, техниктиг култураларын, мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин дыка көдүрүшкүнү көрүп турар. Оон-биле холбаштып тывангай көдө ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң мурнуна дыка улут сорулгалар туруп турар. Беш чылдың төңүзүнде бистин областын колхозтары тараа култураларының чыгызын 2,1 катан, эл бүдүрерин 2,3 катан, сүтү болгаш дүтү бүдүрерин 4,3 катан улаттырар. Бо сорулгаларын чедирешкенин шийтирээриниң херээнге чонун улут кеши болур херээн чонун ролю дыка улут.

Херээн ажылдакчылар социалист көдө ажыл-агыйда улут күш болуп турар. Оон-он миллион тараанын херээженнер улус ажыл-агыйның чугула сорулгаларының бирээс болур көдө ажыл-агыйның бүгү адырларын көдүрешкени идепкейлиг кырып, чуртка тараа бүдүрерин көдүрүш, малдың баш санын болгаш оон продуктуларын бедир дээр демисеп турарлар. Бистин областа дыка хей херээженнер көдө ажыл-агыйның механизаторлары, бригадирлер, мал фермаларының эргелекчилери, зоотехниктер, агрономнар, мал өччилери болуп ачылдап турарлар. Илангай көдө ажыл-агыйның чугула адыр болур мал ажылында дыка хей херээженнер ачылдап турар. Оларның ортузунда мурнакчы херээженнер дыка хей. Чижээ, Улут-Хем районун «Бүш-ажылдың хостугу» колхозунун саанызы Төлүш Валентина оон болуңа быжылгаан саар иек бүрүтүдөн 1686 кг. сүтү, Чөөн-Хемчик районун «Коммунизмге орук» колхозунун саанызы Хувисаал саар иек бүрүтүдөн 1325 кг. сүтү, Танды районун «Революцияның чалбымы» колхозунун Марачева ферманын саанызы эштер Шумова—2064 кг., Дарымаа—1689 кг., Билчирмаа—1615 кг. сүтү 1955 чылда фермалар саар иек бүрүтүдөн сал алганар болгаш ош мыйшаа бедир көргүзүп чедип алган мурнакчы херээженнер дыка хей.

Совет нийтиледе херээженнериниң бугу-дуг дег эргезин хандырган чорук оларын улус ажыл-агыйның улутуру аялыгына кырышын, мурнакчы совет култураны чедип алырын, үстүрүнү, транспортту, көдө ажыл-агыйның, эртемниң хей-хей адырларының тускай эртемнигери болурун долузу-биле хандырган. Оон тодаргай чижээ болза, ам 348 херээженнер ССРЭ-нин Дээш Сөвдиниң депутаттары, ийн мун ажы херээженнер эвилелешкен болгаш автономия республикаларын, чартык миллиондон хей херээженнер чер-чер советтериниң депутаттары болуп турарлар.

Совет күрүнэ херээженнериң кызыл-маккай болгаш чогадыкчы күш-ажылын бедил-биле үнелеп көрүп турар. Төрөөн чуртун мурнуна шылагангай алдар-ханызы дээр 2373 херээженнерге совет Эвилелиниң Маалыры болгаш Социалист Күш-ажылдың Маалыры деп бедил атты тыгаскан. Миллион ажы херээженнер ССРЭ-ниң орденнери болгаш медалдары-биле шаптанганнар.

Бистин чуртувуста ие-херээн бедил хүндүткөдө, оон боттуг чижээ болза, чүдө 1955 чылда бистин областың хей уруларын болгаш бот-иелеринге 9 миллион рубль хире күрүнэ дузаламчыын тыгасканы, 7 мун ажы ие-херээженнери «Пени алдары» деп орденнер биле болгаш «Пени медалы» деп медалдар-биле шаптанган, 139 херээженнерге «Маалыр-и» деп хүндүтүп атты тыгасканы болур.

Бо бүгү чедирешкени-биле чедирештир бистин ажылында ам-даа бар болуп турар улут чептерини мыттагай барып болбас. Ажыл-агыйның көргүзүлгөсүн талазы-биле хождуп турар үстүрү бүдүрүлгөсү болгаш колхозтар бистин областа ам-даа хей. Херээн ажылдакчыларын, колхозчу херээженнерин бүдүрүлгөсү, колхозка таарымчалыг ажылдарына чогуру байдалдарын, ылангай урулар адырларын, садарын четир кылдыр тургузушканын харазы-биле дыка хей херээженнер үстүрү болгаш колхоз бүдүрүлгөсүн кырышкын, дыка хей херээн колхозчулар күш-ажылдың доктааткан минимуну күөсөтпейн турарлар.

Хоорайларда болгаш чамык колхозтарда, бүдүрүлгө черлеринде бар турар асылдер, садтарда оруннаа чедиреш, асылгелерин, уруларын албан черлериниң аялында дыка улут чептер бар. Партия совет болгаш өскө-даа хей нийти организа-циялары, оларның улутуручулары херээженнери улутуру асылдарже депшидерин дыка чептер чорутуп турар.

Бо чептериниң устуктар талазы-биле улут сорулгалар салдынып турар. Херээн ажылдакчыларын күш-ажылын болгаш амырал чуртталга байланын экижидериниң талазы-биле Партияның XX съездинин Директиваларында тодаргай сорулгалар тургустунган. Урулар адырларын, садарын туудушкуну дүргөдери, хей нийтиң чептеринге черлериниң четкилерин калбартып, хей чур черлерин калбартып болгаш херээженнериниң бажын ажылын чигедейи ам чугула сорулгаларын бирээс болуп турар.

Табиян болгаш улустар аразында наймал дээр демиселге делегейниң херээженнерин бирги огуруларындыа турар совет херээженнер, март 8-тиң хүнүнде улус демократизмниң чурттарының болгаш бүгү делегейниң чурттарының ажылчы херээженнери-биле интернационал хызылаарын улам-на быжылдап турарлар.

Үстүрү бүдүрүлгөсүн, колхозтарга, МТС болгаш совхозтарга мурнакчы дуржулганы негедирин, үндүрүп турар продукцияларын пынарын экижидерин болгаш бот-үнеин чигедейи, күш-ажылдың бүдүрүшкүнү бедирин чедип алыр ам үдө чугула сорулга болуп турар.

Бистин Төрөөн чуртувустун экономиктиг күчү-шылдын улам-на быжылганын, оон камгалаңар арганын күштелдирерин херээнге совет чурттуң херээн патриотчулары боттарының улус салым-кынарын килер болгаш коммунизм тургузушкунуңа чаз-чаа тилелгелерин чедип алыр дээр боттарының бүгү күштери бээрлер.

СЭКП-ниң XX съездизи совет кижилерни күш-ажылче сорул киригген

Ажыл-ишчи хүлээлгелер

ЧАДАНА. («Шының» корр.). СЭКП-ниң XX съездинин материалдарын Чадана МТС-тиң механизаторлары күш-ажылчы улам сорул киришкени-биле таныжып турар. Февраль 25-те болган коллективтиг хуралыга чүве чугаалаң киж бурту мурнукузундан каш дашкыр күнелишкенин ажылдарын илередиш турган.

Бо хүнерге чедир 47 тракторлар септегинен. Учасок механиктери эштер Очаковский, Дюба, Сареев олар септегени аки удуртуп турар. Дарган эш Тиртык-оол хүн-бүрү ийн норманы күөсөдери хүлээткен. Калмакчы эш Шюня, септегилер Байгародов, Бөрбөдөй, Иванов болгаш оон-даа өскө эштер күш-ажылчы улам бедиткен хүлээлгелерин алган.

Күш-ажылчы улам сорул киришкени

ЧАДАНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Искра» көдө ажыл-агый артелиниң колхозчулары СЭКП-ниң XX съездинин материалдарын күш-ажылчы улам сорул киришкенин таныжып турар. Сөзүлгө эш Н. С. Хрущевтиң ателенин колхозчуларын нийти хуралыга танышкан, ам ажыл участоктарында, бригадаларда ханы өөренип атып берген.

Сөзүлгө устуктур алган социалист хулаагелерин колхозчулар ак-сеткилин күөсөдип турарын таныштыга хуралдарына түнүсөн. Часкы хову ажылында бедил чедирешкенин чорут турар. Тараа, картофель, нотаа үренинери бедил, септегел бригады аки ачылдап турар.

Ногаа бригады чымыкты оңгарларын деринин дооскан, ында 150 тона өлөк төктүгөн. Расада өстүрениге 60 муш ажы ири-өдөк савазыгаштарын кылган, чымыктыларга расада өстүренип атырар.

Туруттун бригады бо чымык бүдүрүлгө планында көдүрүшкүнү тугуларга четир 1500 кубометр машыг кезип, черин алында мөөнөсөн. Амгы үдө ош 1 трактор база 25 айттар-биле өөртүп атырар. Ош мыйшаа колхозтун малы менди, хүр мыштагал, төртүгөн чаш мал хорамка чок аки дорутуп турар. Съездинин материалдарын танышкан, колхозчулар бедиткен чаз-чаа хүлээлгелерин ап турар.

Таныдылга ажылдары

САРЫГ-СЭП. (Телефон-биле). Каз-Хем районунуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездинин материалдарын калбазы-биле таныжып турар.

Партия райкому агитколлективтер удуртуучуларын сургаалдык чөвүлү хурлын эрткиргенин сонда, эш Н. С. Хрущевтиң съездиге өткөт илеткелди дигир бөсөдөл чуртук-биле чуртталга чоңа тахыштырар ажыл район деңгээлинде бүгү-ле черлерге массалык-биле атырар.

Сарыг-СЭП МТС-тиң партия организа-циясы (секретары эш Есипов) агитколлективтиң аялыын аки удуртуп, механизаторлар ортузунга съездинин материалдарын таныштырар ажылды өн-не организа-ция атырар. Ында агитаторлар эштер Ермолаев, Казачкин, Забавкин, Расхадин олар боттарының лынакчыларына эш Хрущевтиң өткөт илеткелди үлгөргөй таныштырар турарлар. Съездинин ол төгүлүг материалдарын таныжып тура, механизаторлар улам аки ажылдарын хүлээнип турар. Тракторист эш Булгаков хүн-бүрүнүң ажыл норманын 150 хуудан куду өскө күөсөдери хүлээткен.

Калбазы-биле өөренип атырар

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). СЭКП-ниң XX съездинин материалдарын, ылангай сөзүлгө эш Н. С. Хрущевтиң илеткелди Суг-Хал районунуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмөй улут сонугура-биле калбазы таныжып турар.

Машина-трактор станциязының коллективинге болган хурал бедил көдүрүшкүнүг эртен. Механизаторлар сөзү мурнуң чарыгына алган хүлээлгелерин ак-сеткилин күөсөткен. Эш Очур-оолдун мотор септээр бригады 19-тун орунуга 20 моторун септээр. Септегинен тракторларын чып элээриниң бригады (бригадир эш Чамба) айткан үнени иштинде 14 (хүлээлгө 13 турган) тракторларын дооскан.

Көдө ажыл-агый машиналары септээр эш Лаважанов бригады бедирин онзалдарын аки шынарыг кылдыр үгүлүч ажып күөсөдип турар.

«Сталлический орук» колхозтун малы хүр мыштагал турар. Төрөө 24 инектерин бызыларын шүптү менди, бо хүнерге чедир 912 хей, өшкүлө 915 аңай, хуратанар алдынан. Съездинин материалдарын танышкан, колхозчу малчынар улам күчтүгүдү ачылдап турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ чугаазы

Эштер! Топ Комитеттиң өткөт илеткелдинге эш Н. С. Хрущев XIX съездинин сөзүлгөсү уенин дүргүзүнд бистин Коммунист партиямыстың шыгытаткан улутулазы-биле совет улустун боттан-бүдүрүп улут тургузукчу ажылының түн-нелдерин кылган. Бо түннелдер болза бүгү делегейниң херектеринге-даа, чурттуң иштики амыралында-даа Совет Эвилелиниң чедип алган чаз-чаа чедирешкени-риниң дугайыг херечилеп турар-дыр.

Бүгү делегей талазы-биле алдыга — Совет Эвилели Кызыл Улус Республиказы-биле, улус демократизмниң бүгү чурттары-биле сырий дем-каттыштыра-рынга үндөсөткөн, тайбынын камгала-рынын болгаш быжылгаарынын чаагай херээнге улут чедирешкенини чедип алган.

Эрткен чылдарга тодаргай чүве болза, бүгү күрүндө-биле холбазарын болгаш тайбың карылааларын хөгжүдериңге ут-ланган улаанышкыны Совет Эвилелиниң чайгыш чокка чорутуп келгени болур. Бүгү делегейге тайбынын быжылгаар талазы-биле Совет Эвилелиниң идепкей-лини бүгү улустар көрүп турар. Совет Эвилели ангы-ангы нийтиле тургузулуг чурттар-биле тайбын коза-хөлөк турарын ленинчи принципниң болуңуң бүгү дашкыны политизацияга ол чайгыш чокка удуртулга болурун турар деп чү-вөни ажыл-херек кырынга тодаргай бол-гаш бүдүрүлгө көрсөткен. Совет Эвилели-нин тайбын индустриализм болгаш чай-гыш чокка тайбын политизация делегей аразында ССРЭ-ниң болгаш социализм-ниң бүгү лагериниң тургустарын улус-биле быжылгаарына чедирген.

Чурттуң иштики амыралының талазы-га эртен өе болза улус ажыл-агыйның чаз көдүрүшкүнү-биле болгаш совет кижилериниң материалдык чаагай бай-далының өздөсө-биле тодаргайлаанын турар. Коммунист партияның чоруткан кайгамчык улут ажылының түннелдине бистин Социалист күрүсөвизиниң күчүзү өскө, совет нийтиледин мораль-поли-тиктиг чангыс өн болгаш Совет Эвилели-ниң улустарынын акы-дүмө наймалы улам-на быжылган; совет хоолу-дүрүм болгаш социалист демократия быжык-кан.

Өткөтүг уенин дүргүзүнд партияның Топ Комитетиниң политиктиг улутулазы чогуру бедирин турган, күрүнө болгаш партия тургузуунуң айтырылгарын партия шын шийтирел, чуртту ленинчи улаанышкыны өзүлгөсү мерген-биле баштан келген деп эш Н. С. Хрущев илеткелдинге долу барымдаалы-биле демде-леген.

Партияның XIX съездинин сөзүлгөсү уенин дүргүзүнд улус ажыл-агыйның хөгжүлгөсүнүн нийти түннелери болза, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйның өздөс-төгүлгөсү темпери капиталист чурттары-ның билин бедил деңгээлде болуп үргү-чүлөшкөн турарын дугайыг херечилеп турар. Совет Эвилелиниң улус ажыл-агыйның көдүрүшкүнү үзүлгөсүнүн чок болуп турар болгаш тайбын тургузушкунуң программанын амыралга боттангыларында үндөсөткөн турар.

Бистин баштыкчысы болгаш башкы-чыс В. И. Ленинниң айтмышкынарын удуртулга болдураш, Коммунист партия Совет Эвилелин мурнакчы, улам-на күчүлүг индустриализм чурт болдурамын политизация чайгыш чокка чорудуп турар. Мычтанга ССРЭ-ниң чедип алган чедирешкенин шийиң-ла аажок улут. Улус ажыл-агыйның бүгү адыр-ларының база совет кижилериниң материал-дык болгаш културалык чаагай байла-нын улам ыңайгы көдүрүшкүнү үндөсөткөн үндөсөткөн болур аар индустрияны бүгү хемчеглер-биле көдүр-үлгөдө бистин партиямыстың болгаш ош Топ Комитетиниң ху-түгүлүг салым-кынынын ачызында ол чедирешкенини чедип алган бир. Аар үстүрүнү колхозчу хөгжүдериңге уланган шүгүм бистин партиямыстың чигине шүгүм болуп келген, болуп турар болгаш бо-луп артар-лаа.

Эрткен чылдарга тодаргай чүве болза, улус ажыл-агыйның чамык эң чугула адырларында сандалгай чорутуу уутулар талазы-биле тодаргай хемчеглериниң про-грамманын боттандырган, социалист тургузушкунуң бүгү адырларында тех-никтиг депшилген хандырыңче ула-нышкыны, көдө ажыл-агыйн көдүр-үлгөдө талазы-биле улут хемчеглерин амырал-га чорутканы болур. Партия социалист чер ажылына база мал ажылын дүргөсү болгаш бүгү таламын кылдыр көдүрүп дээр то-даргай сорулгалыг демиселди калбазы фронт-биле чорутуп турар. Төпкө-даа, чер-чере-даа көдө ажыл-агыйн удуртулга турган улут-улут алгалааларын илерет-кени болгаш удуртулганын дыка эжиңкей-ли, колхозтарын болгаш колхозчуларын материалдык сонугуларынын принципни чайгыш чокка шын боттандырган, бо талазы-биле чептерини шийтир-илин-биле чайгатын; — бо бүгү ам билин аки түннелдерин берип атырар болгаш көдө

ажыл-агыйның хожааашкынын кыска хуусааларын иштинде алып эртер база ону күштүгү көдүрүн хандыра артыг бээр дээринге чигинип турбас ужурулуг.

Эш Н. С. Хрущев өткөт илеткелдинге чүгө эртен оруктуң улут түннелин үн-дүргөн өскө, харын бистин партиямыстың болгаш совет улустун шийтирелээр ужу-руг эң улут сорулгаларын база тодаргай-ла айткан. Илеткелде коммунизмниң материал-техниктиг суурун улам ыңай быжылгаарынын аргалары айттынган, бистин чуртувустун бүдүрүкчү күштерин дүрүдериң кол сорулгалары салынган, совет кижилериниң материалдык болгаш културалык амыралынын деңгээлин улам ыңай көдүрүп талазы-биле партия-ның эң чугула хемчеглери тодаратынган. Илеткелде ийн системаларын тайбын ко-за-хөлөк турарын дугайында, амгы үдө дайыннарын болдурайн барып болу-рун дугайында болгаш ыңы-бүрү чурт-тарының социализмге шийтиренин хан-дириниң дугайында айтырылгарын тала-зы-биле ийн үндүргөн принципалдык чүдүлгө марксисч-ленинчи өөредиге бу-рун долузу-биле дүжүп турар болгаш марксизм-ленинизм амгы чаз байдал-дарга чогадыкчы өзу-биле боттандыра-ны база хөгжүткөни болур.

Партияның иштики амыралын ап көөргө, өткөтүг уенин дүргүзүнд партия-нын амыралга болгаш партияны удуртулганын аргаларында улут таарым-чаа чок турган чүдүлгө шийтиренин чайладырыңче, В. И. Ленинниң ачылдап кылган партияны удуртулганын прин-циптерин болгаш партияны амыралдын норм-чижектерин ылан күөсөдери хан-дырыңче, партияны удуртулганын дөдө-дө принципниң — удуртулганын коллек-тивтиг болуру чорун шыгыш салгырың-че улаандып ТК-ның чоруткан чугула хемчеглери бүгү партия салым-сетки-лин канчаар-даа аажок улут ханышкы-ны-биле чүдүлгөсүнү хүлөп алган дээр-зинге чигинип турбас ужурулуг. Марксизм-ленинизмниң өзүлгөсү канчаар-даа таарымшас, ийн-чангыс кижилерге чү-дүр чорукка улут Топ Комитеттиң чорудуп турары быжыг улаанышкыны кайы хире принципалдык болгаш канчаар-даа аажок улут амыралчы ужу-дузаны болуп турарын деп чүве бүтүлгө билин-дир. Ийн-чангыс кижилерге чүдүр чорук марксисч-ленинчи өөредиги хажыканы болуп бедил өткөт илеткелде чөптү-биле он-залал демдегелен. Ол хажыкыны партия-нын бичелдиринге, партияны массалар-ның чогадыкчы илепкейин куудуламын-га чедирип турганын чайлаш чок. Коллек-тивтиг удуртулганын аргаларын кошкаты-каны, харын-даа улаатканы, ийн-чангыс кижилериниң ролюн марксисч өзу-биле билир хажыканы, ийн-чангыс кижилерге чүдүр чорук — бо бүгү ийн-чангыс кижилерин үндүргөн шийтирелерин дүрүчүлү бээр чорунга, кара-тураанда аажылаа чорукка чедиргенин база элөөн үениң иштинде партияны болгаш чурт-

туң удуртулганын херээнге улут кога-ралды чедиргенин бугадеп турганын херэ-э-даа чок боор.

Марксисч-ленинчи теориянын эртем-ниң үндөсөткөн даянып турар Топ Коми-теттиң чүгө коллективтиг политиктиг дуржулазы, коллективтиг мерген улааны бистин чуртувуста коммунизмни тургу-зушкунуңа шын удуртулганы ханды-рып, партиянын хүлээлгенин чангыс өян телдиш дүөс кылып турар.

Бистин партиямыс болуңуң хүлээл-генин сырий каттышканын, улус-биле үзүлгөсү карылаалынын ачымына күш-түг болгаш күчүлүг. Бистин тургузуш-куну быжылга болгаш артык күштүгө бугаар бис, мычтанга шүгүчүлгө болгаш бот-шүгүчүлгө дилин-биле калбартып турар бис. Бистин партияга кол чүгү болза улустун эрге-ажыктары болур. Оон өскө бүгү-ле чүве ол эрге-ажыктарга чакыртык турар ужурулуг. Топ Комитеттиң ачы-ханызы болза, ленинчи принциптерин удуртулга болу-рушаан, частырылгарын, оларын кым-даа кылган болза, бистин нийти херээвисе ажыктыг кылдыр оң илереп турары, ол частырылгарын кылдып турар кым-даа арын-нүр барымдаалайын шийтир-илин-биле чөптүг элп турары болур.

Бистин партиямыс болуңуң хүлээлгенин болгаш оон удуртулганын чангыс элпиг чорук коммунизм тургузушкунуң херэ-э-ниң салым-чолуңа кайы хире ший-тирлпиг ужу-дузаны болуп турары деп чүвөни чүгө бистин өнүдүлгөсү өскө, харын дайыннарымын база билип турар. Совет Эвилелиниң дайыннары Коммуни-ст партияның хүлээлгенин болгаш оон удуртулганын сандалашкыны болур боор деп кезээде корал келген. Мычтанга-даа бистин аразыка чөдүлгөсү болур боор деп оларын кордаашкынарын үргүчү-ле буурап дүжүп турган. Бистин партиямы-стын болгаш улустун эң өжөтөн дайыны Берия империалистериниң дыка ылангып турганы билидир. Империализмниң ол калбазы-дери агентини болгаш оон сүз-чөчкүлериң сойлап чылча шапкан чорук партиянын болгаш оон коллективтиг удуртулганын улут тилелгези болган. Марксизм-ленинизмниң тугуң адаа-биле коммунизмниң улут тилелгелеринче совет улусту алпар чоруру бистин партия-мыстын удуртулугу коллективин, Топ Комитетти догандыр болуңуң хүлээлгени партия улам сырий каттышканы.

Ленинчи принциптерге үндөсөткөн сырий каттыжымшыкыны болгаш партия чангыс элпиг бистин сөзүлгөсү болуп турар өзүлүг большевикчи чорук бистин киж бугуруске кайгамчык улут омакшыды болгаш бүдүрүлгө сийишти-рип турары харын бо-дур. (Димиттиг адыш часкаашкыны).

Партия болуңуң мурнуна туруп турар сорулгаларын чедирешкенин шийтир-елээр база совет улустун чаагай чорук болгаш аас-кежи дээр чаз-чаа тилелгелерге чуртту бүдүрүлгө-биле чедир дээринге чигинип турбас. (Ургучул-диг адыш часкаашкыны).

Электрижилге — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн өстүрериниң эң чугула чүлү

Эштер! ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгаларын шийтирелери чамыктыг мур-нуна күш-ажылдың бүдүрүшкүнү ды-ка өстүрениге даянып ужурулуг бүдүр-гөни улам ыңай аажок калбартырын не-геп турар.

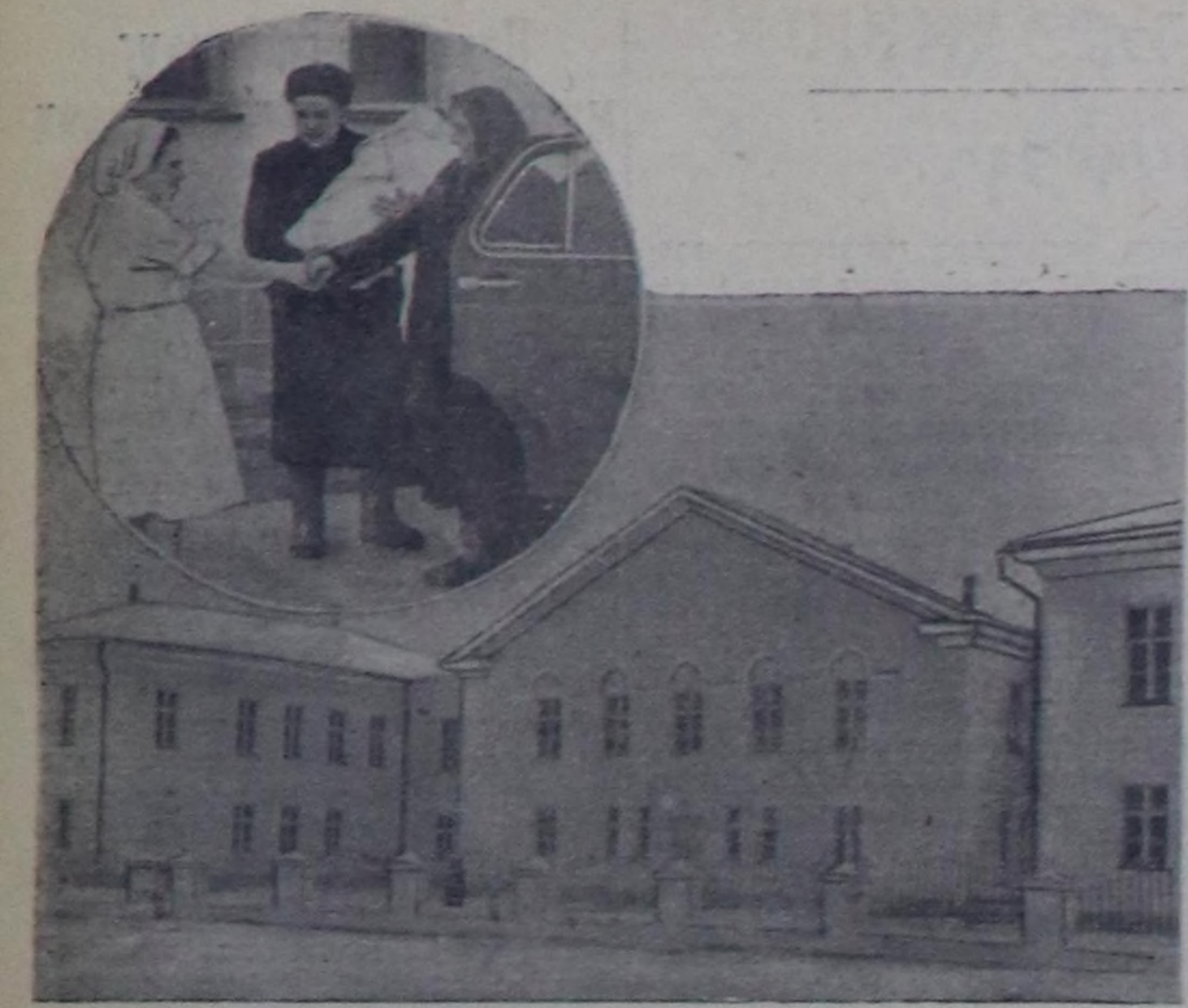
Партияның Топ Комитетин улут Лени-ни айтмышкынарына бүрүн дүштүр күш-ажылдың бүдүрүшкүнү бедириниң сорулгалы амгы үдө болуңуң бүгү шийтирлпиг ужу-дузанын-биле тургу-зунуп турарын өткөт илеткелде база ал-дыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының сөзүлгөсү кийтирген тө-лөвөдөниң катан-катан онзалал демде-леп турар-дыр. Эш саймалангай капита-лист чурттарын экономика талазы-биле мурнаа талдоо, бүдүрүлгөни эргөкчү-чүгүл хей катан көдүрүшкүнү ажылын күжүнүң сан өздөсөткөн күсөдө-биле чүгө биче хире-череге боттандырган туруп болур. Алдыгы беш чылда бедил үстүрү продукцияның өздөсөткөн 85 хуузу күш-ажылдың бүдүрүшкүнүң немей өздөсөткөн күсөдө-биле ханды-рынган турар ужурулуг.

Совет Эвил

Эш Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ чугаазының уланчызы

Бистиян чуртүзүсүкә энергетикамы дүгөнгө эстүрүп хандырынып талазы-болотехниктиг политиканын эя чүгүлө чүлөболза, эаектри четкыдери хөгжүдүрүн айткыры болзам энергосистемаларын калтыштылары болуп түрүр. Эаектри дамчыдылгызларынын системалар аразында шугумарынын экономиктиг ачкы кончучууг. Чөкчөзгөдөр Уралдын болзам Төгүтүг энергосистемаларында ачылгыздыккыныларн харугула ууг төмөндөдөр.

Чурунта: Кызылда чаа туттууга божула бажыны. Акшерва эш Круская чаа божула деп үн турары.

Фото С. Феоктистову.

Иелер дугайында сагыш салышкын

Кызыл хоорайла алдан орунуг, ийи кыт божула бажыны бо чыдыл феодалдан эгелеп ажылагы кыргы. Оң чүгө бо чыгы септелгенине—дерг-херекселерин салып алырынга, аш-чеге божула өскө-даа чүгүлгөнгө 1 миллион 138 муң ажыг рубль берген. Ол божула не херекселер дугайында уагт сагыш салышкынында тодаргай херекчил ботур.

Кызылдың божула бажынында эргелекчил эш Анна Васильевна Набатова—ам-даа чедир кылдырмаан чамдык чүгүлгө бар-даа божула, тускай өнөргөнгө божулу. Биске бажында чүг-чүгүлгө хей-хей иелер кээп турар, олардың арасында Каз-Хем районунун Бунгуртуган, Току божула өтүр районнарында бажула ыраакы Мөнгүн-Тайгалдан келгенер бар. Моң сонгаар ам-даа хейну кымыр журулуг бис, майлаа бүрүн дерг-херекселди кызыл-херекселер бар болур, рентгенни бүрүн херекселди белекчил алган, ону чүгө ажылагы кыргыры арткан. Биске тускай эргеленгич кыдырлар ам-даа негетинин турар, олар биске чугаажок бар болур. Ичанга бистин коллективни ажалда чыгарып не херекселерин кызылдың бажында боттарыны мурунда салдырган хундулуг сорулгаларын чедир-херекселди күдөйи шылаарында догу аргалары бар—деп биске бүтүрүлдү божула уагт өөрүшүлгө чугаалап турар.

Кызылдың божула бажыны чараш-даа, улуг-даа бажы. Оң иштинче кире бажу, чыгыл, чырыл, дегем өрөөлгөнгө. Оң үстүк кыдында иелерге божула оларын чаш урууларын таарымчалыг кыдыр дертинген өрөөлгө бар. Иелерин

чаа дегир-оруннар-биле, оң бүрүн дерг-херекселерин-биле хандырган. Чаш урууларга 60 санын чаа дегир оруннарды белекчил.

Кызылдың оң өмнөгө черинге көзү колхозчу сурттардан иелер кээп турар. Току районунун «Совет Тыва» колхозтун колхозчуу анык не эш Одум, Каз-Хеминин Кунгуртуган келген эш Намжап олар манжа баштай келде оларын байдалы дика берге турган. Совет медицина эртемнин ачымында божула дурулгалыг дэди эртемниг өмчөлөрүн көргөсөн бажуламчыны түнелгөндө олар бажуламчы аас-кежиктиг болганнар. Ичанга эш Одумга кыган нарын божула берге операцияны сонда ол боду-даа калык чаагай, оолдуг-даа божула.

«Элегес» совхозтан келген эш Гольц-понага бажула-да ийи байдал таарымчалык.—Мен манжа келдеме бодунун байдалы берге турган, өмчөлөр операцияны менэ чедирининг кыганымга өөрүн чедирин—деп кайгычык уагт өөрүшүлгө-биле чугаалап турар.

Өмнөгө черинге кээп божула дика хей иелеринг талашында ийи ажалдап турар өмчөлөр божула оң ажалдакчыларынга боттарыны чыгыл, өөрүшүлгө сагыш-сепкилин илдерин бижээн чугаалаарын тускай дегирлерин өмчүлү ботур.

Эмчилерин божула ажалдакчыларын пелерге божула оларын чаш урууларынга элдөк-чымак, оларын дэш сагыш-човангыры, ошакан ажы хуула-гезинге кызымаккай чүгүлгү ийи илеретинген. Ол коллективте эш эш Любимов бажула ажалдакчылар эштер Круская, Мартынова олар эки ажалдап турар.

АЖЫЛДАКЧЫ ИЕ

Бырымжаа Лопсановна Дажы-Норбу 17 чыл дугурунда медицина шугурунда ажалдап келген. Б. Дажы-Норбу 1939 чылда Кызылдың каттышкан школындагы медицина сагырын эки дооскал, Тес-Хем районунун эмнелгезинге фельдшерлеп ажалдап эгелген. Баштайгы үзүндө практикал ажалдаары анаа нарын божула берге турган.—Ичанга божуу кижилерин хуулап алары менэ баштайгы үдө дика берге ышмак сагындарып турган, ыдыг божула-даа, бодунун ийи алган профессияга ынык божуламчы уруу-рунда ол бергелерин ажы тилгелер менэ чик божула—деп ол чугаалап турар.

Барымаа Лопсановна 1940 чылдан эгелеп областтык эмнелгезинге фельдшер болуп ажалдап турар. Ол бодунга ошакан ажалында ийи келген ажалдап турарында анык бодунун шко-лачы урууларын кижилеринге божула өөрүлгөнгө уагт кичинегейи салып, урууларын өөрүлгөнгө таарымчалыг байдалы бажынында тургузуп берген. Ол урууларын хостуг шактарла даарырынга божула ычангы сикили даарырынга өөрүлгөнгө турар. Уруулар бажы ажалында дуулажыры-биле кижилер боту-тус ошакан, олар хуула-гезин күдөйиригө каян-даа утас кылдыр чачыкканнар. Уруулар боттарыны арасында ийи-айраалыг божула бот-боттарыны өөрүлгөнгө уруулар дуула-жы турарлар.

Барымаа Лопсановнанын беш уруулары Кызылдың № 1 школынын 7, 6, 4, 2, 1 класстарында өөрүлгөнгө турар. Оларын өөрүлгөнгө божула сагыла-чуруму көчүт эки. Уруулар бажында кичилерин хун чүгүлгө ийи планын бажула эрт-

тирп турарлар. Эш Дажы-Норбу шко-ла-биле хун-бур бажыг хуулажылыг. Оң шугуру урууларын пилерлер бажынында бажуларын ийи келген кижилер турар. Ийи уруу музыка школында бажула-да эки өөрүлгөнгө турарлар.

Эрткен чыгыл божула областтык шко-лачыларын уруу-чуга маргалажылыг оң урууларын кижилер, комсомол об-комунун хундулуг бижиктери-биле шаңнат-каннар.

Кызыл хоорайнын пилерлер бажыны-нын 10 чыл ошакан таарымчалыг эш Дажы-Норбунун ийи урууларын комсомол хоор-комунун магтал бижиктери-биле шаңнат-кан.

Барымаа Лопсановна эмнелгеге келген-герге совет медицинанын уруу-дузын, аарыларын бажууларын дугайында бе-седаларын чорутуп турар. Ол бодунун ме-тежиктин улам ийи бижилер дэш меди-на дугайында номнарны өмчүлү, област солунарын божула тын солунарын, журналарын чыгып алган. «Огонек», «Работница», «Мурзилка», «Правда», «Шы», «Тувинская правда», «Пионер-ская правда» ошакан эске чыгылгаларын өт-бүзүн кижилерини өмчүлү турарлар. Эш Дажы-Норбу коллективте партия төгүлү өөрүлгө бажула эки өөрүлгө турар.

Эш Дажы-Норбу областтык медицина ажалдакчыларын мурунчаларын бирээни, хей-ниитини ажалында бажула ийи келген кижилер турар.

Барымаа Лопсановна Дажы-Норбунун кызымаккай күш-ажылын үнелер көргөсөн, ону өртөткө бараанар божула хундулуг бижиктери-биле хей уагт шаңнаан.

С. БОЛДУР-ООЛ.

Ниити херекке оларын салышкын

Херекселерге бүрүн эргени чаалап ал-бай тургаш, пролетарият догу тилгелерин чедир ал шылаас—деп депшигелет кижилер төрөлгөнгө генийлг башты-чымы В. И. Ленин чугаалап чораш.

Бистин чүртүгү херекселеринге догу-деп эргени совет эрге-чатырга төгүлгө бир-ле дугаар хандырган божула оларын мурунда хостуг божула аас-кежиктиг амырларын калбаа оруун ажалдап.

Херекселер кижилер чүртүгү де эргеленг хамааттын божула дэш Коммунист-ти партия божула Совет чазак бүтү-ле эргежок чүгүлгө чүдүлгө тургаскан. Ам тараачын херекселер колхозта уагт күш божула турар. Каз-Хем районунун «Октябрь 14 чылы» колхозтун артыл боту-гезини бүтү-ле уагттарында херек-селер эр улус-биле бир деге эрес ма-дырды ажалдап турарлар.

Мал ажылынын фермаларында дика хей херекселер ажалдап турар. Колхоз-тун сүт-бараан ферманын саанчылары СЭКП-ниң XX съездинде алар боту-гезин социалисттик чарымыга алган бот ху-лөөлгөлөрн ажыг күдөйиригө. Чижээ: А. Бычкова, М. Елисеева олар боттарында

дааскан боту-гезини февраль айла-пандан ажыг кайымы-даа 120—130 литр сүтү саап алганнар божула бо та-лазы-биле бижик түнелгөнгө чедир алган херекселер фермада хей. Эрткен чыдыл бо үдө-биле дегирге беш ай-ларын дугурунда бир иккен саап ал-дыр сүт 290—330 литр өдүлгө. Сүт саалажын ол хире көдөйириг ферма эрткен чыдыл манжын чеш суурун, ычан-гыг кукуруза тарылганын калбартажы-нын түнелгөнгө чедир алган.

Колхоз боту-гезини өскө-даа ады-ларын күш-ажылын үдөгө чижээ көр-гүзүп турар херекселер хей, чакы-тылыга эргеленер арылган, белектер талашы-биле ажалда Серенжаа, Шырова, Листкова олар уагт-норманын үргүлү-ажыг күдөйириг турарлар. Партия божула чазак чоккоу хуулаанын иштинде манжын продукциянын шыгыг көдүлгө чедир сорулган салган. Ферманын ажал-дакчыларын социалисттик чарымыга кир-кеш, манжын продукциянын улам бижилер талашы-биле чаз-чаа хуулагелерин алган-нар.

Картофельди божула ногааларны боту-гезин база белекчилерин калбартыр

Чоокта чаа Кызыл районунун бүтү ком-мунисттеринин хуулаа Кызыл хоорайнын Сталин аттыг Ботура бажынында боту-гезин эргелен.

Хуулаа «Картофельди божула нога-аларын боту-гезин база белекчилерин көдө-йириг дугайында» СЭКП Төп Комитетинин божула ССРЭ-нин Министрлер Чөтүлгө-нин 1956 чылдын январь 30-де доктаалыг күдөйириг хемчеглер дугайында СЭКП Тыва обкомунун секретары эш К. Ф. Резниченко ийи келген.

Ийи келген божула хуулаа санал берип чүгө чугаалаан коммунисттер боту, Кызыл хоорайнын чок кавызында турар Кызыл районунун колхозтары хоорайнын карто-фель божула ногааларны хандыларын экижилер талашы-биле уагт ролду ойнаар деп айтты турганнар.

—Картофельди божула ногааларын боту-гезинге Кызыл районунун агаар боту-гезин, догурак хуулаа дика таарымчалыг, районда четчир санын кыдыр божула техника бар турга-да район ол кул-тураларын тарылгаларын планын күдөй-гезин—деп Кызыл МТС-тин агроному эш Иванов чугаалаан. 1955 чылда район 275 га картофельдин тарымын тургаш чүгө 177 ганы, азы планын 64,3%, 85 га нога-аларын тургаш 64 ганы, азы 75,2 хуу күдөйириг.

Картофель божула ногаа култураларын-нын хундулуг районда дика куу боту-гезин. Район эрткен чылын картофельди талаш 30 центнерин, ногааларын 43,7 центнерин, ийи келген «Чербы» колхоз 1 галдан 14 центнер картофельди, 34 цент-нер ногааны, Сталин аттыг колхоз карто-фельди галдан 34 центнерин, ногааны 19 центнерин алган чорукту дика чегес деп коммунисттер шугуучулгелер.

Т. МААДЫ.

Колхозтун чакы тарылгага белекчи

Улуг-Хем районунун Киров аттыг кы-зыл-агыл артели чакы тарылгага белек-чилгө чоругу хуулаа доозар дэш хой-бригадаларын бригадирлери эштер Пу-чук, Доржу олар хемчегелерин ал турар. Бо чыдыл тарылгаларында белекчи кы-дыр эрткен чылын 1400 гектар, оң иш-тинде кур божула куруккан черлер 255 гектар, алгис чер 1145 гектар аландары-ган. Анаа немей тарымы 110 гектар, огород шөлү 10 гектар чарыган, орта немештер база 30 гектар чер чарыган.

Тараа култураларын үдөйириг план бажула урулган, 180 тонна кы-зылгас, 108 тонна сула, 450 тонна ар-бай, 3 тонна чингетараа үдөйириг арыл-гашыган. Колхоз көдө ажы-агыйнын чепсек-херекселерин 30 ийилерини, 5 анжыларын, 20 хомуттарын септеп алган.

Огород бригаданын бригадир эш Кы-зылгас бригаданын кижилерин огород шөлүнө өдөк, хуу төгөрчиге организа-сациян, 70 тонна өдөк, 10 тонна хуу бажу-лгөнгө, 25 муң чедиринг саважыштар кылдыган. Бригаданын кижилерини парник оңгарларын 5-ти каскан божула ажаа 20 тонна өдөк төккөн.

Ичанга-даа чакы тарылганын белек-

чилгө чепсектер бар, үдөйи арылгалы-кыны ам-даа доозулган, тарылга шөл-леринг удоорбине өөрүлгөнгө планын чү-ле 10 хуу күдөйириг.

Колхоз эрткен чылын огородтан эки хундулуг алган бажула-даа, а херек кыры-нда ногаа үдөйириг чок, картофель үдөйи-рини чүгө 50 хуу күдөйириг алган.

Ийи бригаданын хуу турлаа ора-суур божула кижилер чоругу погончук-биле хандырылган.

Колхозта көдө ажы-агыйнын чепсек-херекселери, дегирлер чеге септети-лган, тараа сөөртүр хааржактар, шөөл-лар белек эрес. Артель тарылга шөл-леринг хар моондааар ажалды чорутпа-ан, сугарылга боту-гезини урун божула дегирин септөргө дашы, ышты божу-ла саважын белекчилер.

Огород бригаданында тырттар күш, кижилер, чепсек-херекселер четчир тур-бузе, бригаданын ажалынын темини о-жум. Огород бригаданын ажалында агро-ном эш Дуулар-оол ботугу дуулажы-нын көргөсөйириг турар.

Чакы тарылга белекчилер чепсекте-рин дуген чайыларын колхоз баштаар черден негетинин турар.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Бүгү делегейниң херекселер хуну

Делегейниң херекселер хуну март 8-ти бистин чүртүгүстүн ажалы чоннары бо чыдын кайгычтыгы үдө дегирлер эрттирп турар.

Совет Эмнелгезин Коммунист партия-нын чүртүгү XX съездин бажула, чүгө бистин чүртүгүстүн амырларынга эрес, а бүгү делегейге төгүлгө уруу-дузын боту-гезин ботур. Бистин партиянын боту-гезинге чыгыш аян, боту-гезин шылажыган, коллективтиг уруу-чукуу—Ленин Төп Комитетин дегирлер оң сырыл каттыш-канын, масса-биле боту-гезин бажула хары-аадын съезд база катп көргөсө.

Съезд ССРЭ-ниң улус ажы-агыйн хө-жүдөрүн алдыгы беш чыл планынын дугайында Директиваларын хуулап алган. Съездин иштиндерин боту-гезин, бистин чүртүгүска коммунист ийи-иштинде тур-гуулар дэш, бүгү делегейге бажыг табын дэш, марксизм-ленинизмдин уагт ийи-аарын тилгелгез дэш моон сонгаарга дегир-херекселер дайыгы программаны ботур.

Даштык политикаын талашы-биле Коммунист партия божула Совет чазак аян-бур социал-тургузулуг куруу-лгелерин табын жожа-хейлө турп боту-гезин дугайында улуг Ленин чыгыларын чыгыш чокка күдөйириг, табын-канын херекселер камгалап уламчылап турар божула улугтар арасынын дүшүлгө чор-уун кошкар дэш, бажыг табын дэш, коллективтиг аян чок чорук дэш кы-зымаккай дегирлер чорутуп турар.

Бистин чүртүгүска коммунист тургу-зушкуну херекселер херекселерин уруу-дузын көчүт улуг. Бистин чүртү-гүска херекселер чоннар кирешпей турар ажы-агыйнын каныг-даа алдыр чок.

Кургуна эргелерин херекселерин калбаа-биле кижилерин уагт Ленин кийилерин чораш. Совет херекселер кү-рүне аппаратынын бүтү-ле аялаларында калбаа-биле кижилер турарлар. 348 херек-селер ССРЭ-ниң Дөди Советинин депу-таттары, ийи муң ажыг херекселер эи-лелешкен божула автономну республика-ларын Дөди Советинин депутаттары, чартык миллион ажыг херекселер чир-чөк Советтеринин депутаттары, 2335 херек-селер улус шийтекичлери боту-гезин тур-гуулар.

Коммунист партия божула совет чазак совет херекселерин күш-ажылы ма-дырдыг чоругу, аян-бур адырлары оларын ажалын бижик үнелер турар. Тө-рөш чүртүгү мурунда алар хавыжын дэш 2373 херекселерге Совет Эмнел-гезин Мадыры божула Социалист Күн-ажылы Мадыры деп хундулуг аттарын тилгескан. Миллион ажыг херекселер ССРЭ-ниң ордени божула медалдары-биле шийтекичлери.

Совет чүртүгө не-херекселерге божула бижил урууларын кижилеринге кан-чаар-даа ажал уагт кичинегей сал-ды-нын турар. Хей уруулар божула бот иелер чүгө чыгыш чыл иштинде 7 миллиар ажыг кургө пособиелин ал турарлар. 44 муң ажыг херекселерге «Мадыр не» деп хундулуг аттын тыныскал, дөрт миллион ажыг херекселер «Нейи алдары» деп ордени-биле божула «Нейи медалы» деп медалдары-биле шийтекичлери.

Делегейниң херекселер хуну март 8-ти капиталист чүртүгүн херекселер-ин сир өскө байдала дегирлер эрттирп турарлар. Оларын сонгуур божула сон-гулар эргени чок, чыгыш ай күш-ажы-лыг, эр улусун эвэп ажы-агыйн-апар-лар турарлар. Чижээ, АКШ-та негр херек-селер кижилер дөйи ажал 2,5 катан эвэп ажыг төлөйириг ал турар. Негр херек-селерин божуу бажынар хуулап ал-бай турар божула каныг-даа медицина дууламчыныг көргөсөйириг турар. Капита-лист чүртүгү өөрүлгө божула ажалда-арылар херекселерин эргелер кызы-гаарланган, күш-ажылын божула не-чаш-тыл камгалап чок боту-гезин турар. Капита-лист чүртүгү турары эдире чепсек-ленишкен божула чаш дайында белекчи-лери хуну март 8-ти хундулуг турар.

Делегейниң херекселерин табын-канын, урууларын аас-бейи дэш дегир-херекселерин демократтыг Бүтү-де-гей федерацияны уруулар турар. Совет Эмнелгезин херекселер бо организа-циянын аялаларын боту-гезин турар.

Делегейниң херекселер хуну март 8-

ти Советтин Тыныг херекселерин област-тын ажы-агый божула култура тургу-зушкунуна эвэп эрес чедирингелер-биле утканнар.

Феодалдыг эргити Тыныг үзүндө ты-ва херекселерин амырларын көчүт ар-берге турган. Эргити Тыныг херекселерин боту-гезин ады бейи чок, оларын «херекселер» деп алап турган.

Совет эрге-чатырнын чыдырында, ычангы Совет Эмнелгезин составын киргелген боту-гезин чонун ажалдап тааныткан өскөрлөгөн. Совет Тыва—Совет Эмнелгезин чедирлей турар бу-луннарын бирээни апарган. Областын ажы-агый, култура тургузушкуну херекселер Совет Тыныг херекселерин ийи келген кижилер турарлар. Боту-гезинге ажалдап турарларын 39,2 хууу, тулгу-да ажалдап турарларын 19,3 хууу херек-селер. Областын боту бажыларын 70,8 хууу, калык камгалап ажалдакчы-ларын—76,8 хууу херекселер. Кол-хозтарда күш-ажы кымы шыдаарлар-нын дөйи херекселер.

Бистин областтык политиктиг амырла-рында херекселер бажула ийи келген кижилер турарлар. ССРЭ-ниң Дөди Советинин депутаттарына 2 херекселер, чир-чөк Советтеринин депутаттарына 684 херек-селер, улус судтарынын шийтекичле-ринге 5 херекселер сонгуутканнар.

Областа эмнелгө черлерин божула боту-гезин бажыларын, урууларын албан-чедирин саны чыл келген тулгу-ла кө-дөйириг турар. Чүгө 1955 чылда бистин областтык хей урууларын божула бот иелеринге 9 миллион чыгыш рубль хунду-лугу пособиелин тыныскал. Бистин об-ласта 7 муң ажыг не-херекселер «Нейи алдары» деп ордени-биле божула «Нейи медалы» деп медалдары-биле шийтекичлери. 139 херекселерге «Мадыр не» деп хун-дулуг аттын тыныскал.

Областын херекселерин иштинде күш-ажылын боту-гезин бижил, боту-гезинге нормаларын ажыг күдөйириг, бижик көргөзүлгелер чедир алган херек-селер эвэп эрес. Чижээ, «Тыва тулгу» тус-тинде иштүктүрүлгелер комсомолчу аныктар бригады (бригадир эш Мали-шев) боту-гезин планын тургуулар хей

күдөйириг турарлар. Раскова аттыг да-раныла комбинатын эр улусу-гезин даш-тык хейи даараа бригаданы (бригадир эш Художкова) 1955 чылдын планын 111 хууу күдөйириг, 1956 чылдын ян-варь айнын планын 188 хуу күдөйириг. Типографиянын ажалдакчы эш Гурко-ва февраль айнын планын 131 хууу кү-дөйириг, дегирлер дэтин ажалынын эш Лобова февраль айнын планын 126 хууу күдөйириг. Аш-чеге комбинатын хей бажы-лыгыны Лопатина январь айнын планын 145 хуу күдөйириг. Хоорайнын харылаа конторанын телеграммалар чедиркичи Шаркова уруулар эки ажал-дан келген, оругулар планын 150—200 хуу күдөйириг турар.

Областын көдө ажы-агыйында херек-селерин киржигелер көчүт улуг. Ичанга көдө ажы-агыйын кол амыр боту-гезин маал ажалында дика хей херек-селер ажалдап турар. Оларын ийи келген эвэп эрес мурунчалар бар. Чижээ, Та-нды районун «Революциянын чалбымы» колхозун Мараченко ферманын саан-чыларын 1955 чылда ийи боту-гезин 1579 килограмм сүтү саап алганнар, азы 1954 чылда дегирге 600 литр хей боту-гезин. Ол ферманын мурунчы саан-чылар эштер Шумова 2064 кг., Дары-маа 1689 кг., Билчирмаа 1615 кг сүтү саап алганнар. Бо ышмак мурун-чы саанчылар областты өскө колхозтар-да бажула хей. Чижээ, Улуг-Хем районун «Күш-ажылын хосту» колхозун саан-чы Валентина Төмөш ийи боту-гезин 1686 кг сүтү саап алган. Бин-Хем рай-онун «Кызыл тараачын» колхозун саан-чы Салакова 1930 кг сүтү, Чөн-Хемчик районун «Коммунизмге орук» колхозун саанчы Хуискал ийи боту-гезин 1325 кг сүтү саап алган.

Сүт-Хал районун Киров аттыг колхозун хаан ажалдаары Олар Ханов төрүтү кыс хаан боту-гезин 22 хаан оолдарын ажалдап алган. Манжын чаш төлү боту-гезин камгалап ап турар мурунчы кадарчы херек-селер эвэп эрес. Чижээ, Барыма-Хемчик районун «Кызыл тараачын» кол-хозун хойжугу Ооржак Долма төрөш 227 хойларын 243 хуулаарын мен-ли камгалап алган. Чаа-Хал районун Ленин аттыг колхозун хойжугу Бегин Өмүк-саар 280 төрүтү хойларын 295 хуулаарын камгалап алган. Колхозтар хаан өстүрүнүн ажы-агыйында хей

рожелер ийи келген кижилер, ол херек-тиг мастери боту-гезин турарлар.

Март 8-ти байырагында Току райо-нун аян херекселер эвэп эрес белек-тиг урууларын. «Совет Тыва» колхоз-тун алчы эш Бейден 5592 рубльдин ачым дуулаган, «Май 1-ин» колхозтун ачым Дарган 2840 рубльдин ачым ду-лааган.

Областын херекселерин ийи келген калык камгаламын божула улус өөр-илгелерин оларын ажалда эки ажалдап, улус чонун хаан хундулгелер божула ычангылы чазал алганнар эвэп эрес. Чижээ, Кызылдың уруулар эмнелгезин пел-дир эмчиги Н. М. Радченко, Хандайгы эмнелгезин уруулар эмчиги В. И. Кама-ла, Танды районун Ленин аттыг колхо-зула фельдшер Лазарь Сувов, Чөн-Хемчик районун Шени суму-гезин фельдшер Ви-ноградова, Барыма-Хемчик районун Кы-зыл-Маалжык школынын бажылары С. Н. Аракчаа, В. С. Чыл